

POLITIHØGSKOLEN

Riksadvokaten

Postboks 8002 Dep.

0030 OSLO

postmottak@riksadvokaten.no

NORWEGIAN POLICE UNIVERSITY COLLEGE

Deres referanse:

2015/01617-001 RBR/hba014 69

Vår referanse:

2015/01773-2 008

Sted, Dato

Oslo, 29.2.2016

HØRINGSSVAR - RAPPORT OM NORSKE MYNDIGHETERS BEHANDLING AV STRAFFESAKENE MOT STURE BERGWALL

Det vises til høringsbrev datert 30. oktober 2015 fra Riksadvokaten vedlagt rapporten «Norsk politi og påtalemyndighets behandling av straffesakene mot Sture Bergwall – Hva kan vi lære?» Riksadvokatens publikasjoner 3/2015.

Sture Bergwall ble i perioden 1994-2001 dømt av svenske domstoler for åtte drap begått i årene 1976-1988. Bergwall tilsto drapene, men trakk tilståelsene i 2008 og er i dag frikjent i samtlige saker. Tre av domfellelsene gjaldt drap på norske jenter (hvorav en er savnet-sak). Riksadvokaten nedsatte en arbeidsgruppe i 2014 som skulle se på norske myndigheters behandling av disse tre straffesakene, før de ble overført til Sverige. Formålet med rapporten har særlig vært å identifisere områder med potensiale for læring.

Arbeidsgruppen har avgitt en svært omfattende rapport. Riksadvokaten anmoder i høringsbrevet om synspunkter på en rekke områder; situasjonsbeskrivelsen, vurderinger, tiltak mv. Politihøgskolens høringsuttalelse er i hovedsak avgrenset til rapportens kapittel 15 *Læringspunkter*. Der fremheves fire læringspunkter: notoritet, ansvarsforhold, bruk av sakkyndighet og kunnskapsutvikling.

Før Politihøgskolen kommenterer læringspunktene nærmere, vil høgskolen påpeke at det har vært en stor utvikling i både utdanningstilbudet og i kunnskapsnivået innen etterforskningsfaget de siste 15 årene. Dette gjelder særlig for avhørsmetodikk som er sentralt i rapporten.

Det fremkommer ikke av rapporten hva slags opplæring de sentrale aktørene i etterforskningen av Sture Bergwall hadde på aktuelt tidspunkt, men det er grunn til å anta at den var svært forskjellig fra det den er i dag. På 1990-tallet eksisterte det ikke generelle etterforskningsfaglige videreutdanningstilbud i Norge. Det var derfor ikke uvanlig at norske etterforskere dro til Sverige for å delta på etterutdanninger innen etterforskning og avhørsmetodikk. I dag er situasjonen en annen.

Utdanningstilbudet innen etterforskning omfatter i dag både bachelorgrad i politistudier, videreutdanning for etterforskningsleder og et erfaringsbasert masterstudium i etterforskning. Politihøgskolen har blitt en sentral aktør innen den forskningsbaserte

POLITIHØGSKOLEN

Pb.5027 Majorstuen, 0301 Oslo
Slemdalsveien 5

Tlf: 23 19 99 00 /Faks: 23 19 99 01

Org. nr: 974 761 017 / Giro: 7694.05.08335

www.phs.no /postmottak@phs.no

Avdeling Bodø

Pb. 6004, 8002 Bodø
Universitetsalleen 1

Tlf: 23 19 99 00

Faks: 75 58 80 30

Utdanningssenter

Kongsvinger

Pb. 100, 2201 Kongsvinger

Motjernsvegen

Tlf: 23 19 99 00

Faks: 62 82 59 50

Justissektorens kurs- og

øvingscenter Avdeling Stavern

Pb. 204, 3291 Stavern

Fredriksvern Verft

Tlf: 23 19 99 00

Faks: 33 20 61 00

utviklingen av etterforskningsfaget. I dag får polititjenestepersoner en grundig innføring i faren for justisfeil, kjente psykologiske feilkilder og evidensstøttet avhørsteknikk. Dette innebærer at mye av den praksis som rapporten beskriver, er endret som følge av erfaringslæring fra andre straffesaker, mer forskningsbasert kunnskap om etterforskning og en generell satsing på faglig utvikling.

Rapporten er likevel viktig, og den løfter frem en rekke aktuelle områder med stor betydning for den videre utvikling og heving av kvaliteten på etterforskninger. Politihøgskolen støtter fullt og helt en av rapportens sentrale konklusjoner – hvilke tiltak som bedre kan sørge for implementering av den tilgjengelige kunnskap i det praktiske arbeidet. Det er behov for mer forskning, både på hvordan kunnskap omsettes til praksis og hvordan praksisen mer systematisk kan dokumenteres, evalueres og utvikles.

Merknader til rapportens fire læringspunkter

Politihøgskolen gjør oppmerksom på at våre kommentarer og merknader til de ulike læringspunktene må leses i sammenheng, da det ikke alltid er klare skiller mellom de fire læringspunktene.

Ad punkt 15.1 Notoritet

Det første læringspunktet omhandler flere sider knyttet til notoritet; informasjonsutveksling, bevissikring, oppbevaring, lagring og behandling bevismidler, lyd- og bildeopptak, notoritet rundt polititaktiske og påtalemessige beslutninger.

Flere av de etterforskningsskritt som ble foretatt, kan sies å være forut for de metoder som på den tiden ble benyttet i Norge. Her nevnes for eksempel lyd/videoopptak av siktetavhør med dialogutskrift. På grunn av disse opptakene og rapportene har det for eksempel vært mulig å foreta en slik avhørsanalyse som Riksadvokatens arbeidsgruppe har gjort. Politihøgskolen er enig i at det er behov for bedre notoritet når det gjelder dokumentasjon, lagring og oppbevaring av alle former for bevis. Det er videre behov for bedre notoritet omkring behovet for iverksettelse av etterforskning, ansvarsforhold, hva som skal etterforskes (etterforskningsplan) og de sentrale beslutninger i denne prosessen.

Politihøgskolen har påpekt tidligere i et annet høringssvar til Riksadvokaten¹ at vi mener det bør vurderes å stille et generelt krav om etterforskningsplaner, både i større og mindre saker. Siden etterforskningsplaner ikke er nevnt eksplisitt under læringspunktene, ønsker Politihøgskolen å nevne dette igjen. Obligatoriske og standardiserte etterforskningsplaner vil kunne øke mulighetene for notoritet, tydeliggjøre ansvarsforhold og gi større innsikt i beslutningene. Skriftlige nedtegnelser vil også øke bevisstheten rundt selve beslutningene, men det er også en fare for at nedtegningen som gjøres, skrives for å «tåle dagens lys» og ikke reelt beskrive situasjonen². Bruk av etterforskningsplaner må tydeliggjøres, og spesielt i større/kompliserte saker må det kunne dokumenteres hvilke konkurrerende hypoteser som faktisk ble undersøkt, hvordan dette ble gjort og hva som ble resultatet. Dette er spørsmål som muligens vil drøftes i den varslede påtaleanalysen, men det aktualiserer uansett behovet for mer forskningsbasert kunnskap om hvordan en tydeliggjøring av grunnleggende etterforskningsstrategi, innføring av ny metodikk og bedre prosedyrer kan påvirke kvaliteten i etterforskning.

¹ Høringssvar – Rapport om undersøkelse av straffesak i Hordaland i læringsøyemed. Svar på høring om Riksadvokatens publikasjoner nr. 1/2015: Monika-saken-læringsperspektiver.

² Se for eksempel Ask, 2013.

Politihøgskolen har fokus på notoritet i våre utdanninger, både på grunnleggende og på mer spesialisert nivå. Men det eksisterer per i dag få nasjonale omforente prosedyrer, systemer eller verktøy for å ivareta disse behovene. Innen luftfarten er felles opplæring, prosedyrer og bruk av sjekklister obligatoriske tiltak for å redusere risikoen for menneskelige feil. Disse rutinene bygger på erfaringer fra god operativ dokumentasjon og grundige evalueringer når ulykker inntreffer. De umiddelbare og bakenforliggende årsakene må identifiseres før nye rutiner kan innføres. Det er imidlertid ikke slik at sjekklister kan kompensere for faglig ekspertise, men de er et viktig supplement. I større saker bør det derfor utvikles ufravikelige systemer og krav til dokumentasjon. For å bli bedre i stand til å lære, bør det også vurderes om det skal prøves ut obligatoriske evaluering etter en felles mal, og muligens også en løpende revisjon som skal se til at sentrale politifaglige og påtalemessige rutiner er ivaretatt. Obligatoriske krav til videreutdanning er vanlig praksis i andre land, blant annet i Nederland, England og Wales.

Avslutningsvis til dette læringspunktet, vil Politihøgskolen nevne at vi har fokus på notoritet i våre utdanninger, både på grunnleggende og på mer spesialisert nivå. Når det gjelder notoritet, er det også behov for en felles metodisk utvikling mellom politi og påtale. Dette kommer vi tilbake til under punkt 15.4 *Kunnskapsutvikling*. Politihøgskolen har også merknader til ansvarsforholdet mellom politi og påtale, som er tema for neste læringspunkt.

Ad punkt 15.2 Ansvarsforhold

Når det gjelder læringspunktet om ansvarsforhold, ønsker Politihøgskolen å kommentere kulepunktet om dokumentering og synliggjøring av hvor ansvaret for etterforskningen eller etterforskningsskrittene til enhver tid ligger.

Tradisjonelt har politifaglig nivå ansvar for hvordan etterforskning skal gjennomføres, mens påtalemyndigheten har ansvar for målstyring, bruk av tvangsmidler og vurdering av påtalespørsmålet, herunder hvilke bevis som er sentrale. De er ikke to adskilte aktiviteter, men tett sammenvevde prosesser, kanskje spesielt i større saker. Paradoksalt er det nettopp når oppgavene blir vanskeligere og oppklaringspresset øker, at en slik tett samhandling kan bidra til å redusere påtalemyndighetens mulighet til å føre en løpende kontroll og øke farene for såkalt gruppetenkning. Det er som påpekt under andre læringspunkt, behov for en tydeliggjøring av hvordan formelle ansvarsforhold skal operasjonaliseres og dokumenteres i praksis. Rapporten trekker frem hvordan en felles overordnet prosedyrebeskrivelse for etterforskning (de 6 c-ene) kan bidra til bedre samhandling mellom politi og påtale. Politihøgskolen slutter opp om dette og understreker at det nok også er behov for å se nærmere på dette.

Ad punkt 15.3 Bruk av sakkyndighet

Utgangspunktet for bruk av sakkyndighet i straffesaker er at politi og påtalemyndighet selv i liten grad besitter formell kompetanse innenfor det gitte området. Dette medfører dermed noen grunnleggende og ikke helt enkle utfordringer, med hensyn til både hvordan politi og påtalemyndighets skal kunne formulere et presist mandat og kunne føre kontroll med sakkyndiges konklusjoner. Politihøgskolen er derfor enig i at det må skapes økt bevissthet og muligens også nye rutiner for bruk av sakkyndiguttalelser. Dette er nylig drøftet i utredningen «Kunnskapskløft og kommunikasjonsbehov», utarbeidet av et utvalg nedsatt av Advokatforeningen, Dommerforeningen, Riksadvokaten og Regjeringsadvokaten for utarbeidelse av retningslinjer for sakkyndigarbeid i domstolene. Vi viser spesielt til side 4 og 5 i denne utredningen:

«... Betydningen av den kunnskapskløften og den kommunikasjonsutfordring som knytter seg til de sakkyndige innslag i rettspleien, skal verken over- eller undervurderes. På den ene side viser undersøkelser at jurister stort sett finner seg godt til rette med bevisføring fra rettsoppnevnte sakkyndige og sakkyndige vitner, og som regel ikke finner det vanskelig å forstå hvilken betydning de sakkyndige innslagene har i en rettsak. På den annen side er det klart at det sakkyndige bidrag i seg selv innebærer en form for fremmedgjøring i forhold til rettslivets juridiske aktører, sakens parter og andre berørte. Dersom det ikke hadde vært mulig å benytte sakkyndige, ville en sak kanskje ikke latt seg løse. På den annen side kan det forhold at det er behov for sakkyndige, innebære at saken ikke kan løses med det arbeidsverktøy dommerne selv besitter. Dette danner bakteppet for utvalgets vurderinger av hvordan det sakkyndige bevis skal kunne benyttes best og mest forsvarlig...». (Advokatforeningen, Dommerforeningen, Riksadvokaten og Regjeringsadvokaten, 2014, side 4-5).

Ad punkt 15.4 Kunnskapsutvikling

Til punkt 15.2 *Notoritet* påpekte Politihøgskolen et behov for en felles metodisk utvikling mellom politi og påtale. Dette henger sammen med kunnskapsutvikling og kompetanseheving. Videreutdanning er foreløpig ikke obligatoriske verken for de ansvarlige etterforskningsfaglige eller påtalemessige funksjonene. De fleste politifaglige utdanningene har i dag langt flere søkere enn antall studieplasser, men det motsatte er tilfelle for de rent påtalefaglige utdanningene. Disse har svært lave søkertall. Dette er en utfordring som også bør ses i sammenheng med våre kommentarer til læringspunkt 15.3 *Ansvarsforhold*.

Innledningsvis kommenterte vi at kunnskapsutviklingen har kommet mye lenger enn den var på 1990-tallet. Politihøgskolens har som mål å være i forkant av utviklingen, og være en drivkraft i videreutviklingen av eksisterende faglige metoder og i utviklingen av nye. Vår ambisjon er å formidle oppdatert og relevant kunnskap til våre studenter, fagmiljøer og politietaten for øvrig. Politihøgskolen har i den senere tid produsert mye og relevant forskningsbasert kunnskap om hvordan man skal definere, måle og utvikle kvaliteten i etterforskning³. Til tross for at kunnskapen formidles på bachelor, i etter- og videreutdanningene og på fagsamlinger i ytre etat, står vi overfor de samme utfordringene som andre land; implementering av kunnskap til praksis.

Med hilsen

Nina Skarpenes

rektor/sjef Politihøgskolen

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur.

Saksbehandlere:

politioverbetjent Ole Thomas Bjerknæs

politioverbetjent/doktorgradsstipendiat Ivar Fahsing

seniorrådgiver Jorunn Lindholt

politiinspektør/PhD Psych Trond Myklebust

³ Eksempelvis forskningsprosjektet «Kvalitet i etterforskningen». Et tredelt forskningsprosjekt med selvstendige bidrag fra professor Tor-Geir Myhrer, professor Johannes Knutsson og /politiinspektør PhD Psych Trond Myklebust.

Kopi til: Politidirektoratet